

**ერობა (ЗЕМСТВО),
მისი დანიშნულება და წესდება**

I

სოფელი, მაზრა და სახელმწიფო

ყოველი სახელმწიფო შემდგარია სხვა და სხვა ნაწილებიდან, რომელთაც საზოგადოთ მაზრებს ეძახიან და ეს მაზრები, მათი მხრით, სოფლებიდან არიან შემდგარნი, რომელთაც სხვა და სხვა ოჯახების კრება შეადგენს. სოფელში თითოეულ ოჯახს თავისი საკუთარი საჭიროება აქვს, თავისი ადგილ-მამული, თავისი საქმე, შემოსავალი და ხარჯი. ამ ხარჯს გარდა, ყველა ოჯახებს, რომელნიც კი სოფელს შეადგენენ, აწევს კისერზე მთელი სოფლის საჭიროება: ამ ოჯახებმა უნდა იზრუნონ სოფლის საერთო საქმეებზე, უნდა მოაგროვონ და დახარჯონ საერთო ხარჯი, ერთათ უნდა მმართვეთ მთელი სოფლის საქმეები. ხშირათ თვითონ სოფელსაც აქვს თავისი საკუთარი, ესე იგი, ყველა კერძო ოჯახების საზოგადო ადგილ-მამული, ტყე, სათიბი და სხვ. რომლის შემოსავალი და გამგეობა მთელ სოფელს ეკუთვნის. ამის მსგავსათ მაზრას, ესე იგი რამდენიმე სოფლების კრებას, აქვს თავისი საკუთარი საქმეები, მამულები, საჭიროება და ხარჯი, რომელიც საზოგადოა ყველა იმ სოფლების, რომელნიც ამ მაზრას შეადგენენ. ამისვე მსგავსათ მთელ სახელმწიფოს, რომელიც შემდგარია რამდენიმე მაზრის კრებიდან, თავისი საკუთარი საჭიროება, მამულები და საქმეები აქვს, რომელნიც ეგრეთვე საზოგადო არიან ყველა კერძო მაზრების, რომლებიდანაც შემდგარია მთელი სახელმწიფო.

თანახმად ამ განყოფილებისა, ყოველ სახელმწიფოში საზოგადო გამგეობა იყოფა სამ ნაწილათ:

- 1) სოფლის (და მის მსგავსათ ქალაქის) გამგეობა, რომლის დანიშნულება მდგომარეობს სოფლის საქმეების მმართვეაში, სოფლის შემოსავლის შეკრებაში და მისი საჭიროების დაკმაყოფილებაში;
- 2) მაზრის (გუბერნიის და უეზდის) გამგეობა, რომელიც ყურს უგდებს სოფლების გამგეობებს და თან იმ საქმეებს მმართავს, რომელნიც შეეხებიან საზოგადოთ ყველა ამ მაზრის სოფლებს, ან რამოდენიმე იმათგანს;
- 3) სახელმწიფო გამგეობა, რომელიც ზედამხედველობს მაზრების გამგეობებზე, და იმას გარდა ყურს უგდებს და მმართავს იმ საქმეებს, რომელნიც შეეხებიან საზოგადოთ ყველა ამ სახელმწიფოს მაზრებს ან რამოდენიმეს იმათგანს.

სხვა და სხვა სახელმწიფოებში ეს გამგეობები სხვა და სხვა ნაირათ არიან გამართული, სხვა და სხვა გვარ უფროსების ან ამორჩეულ პირების ხელში არიან, მაგრამ ყველგან კი საზოგადო

გამგეობა მტკიცეთ განსაზღვრული და განყოფილია ამ სამ ნაწილათ, ესე იგი ს ო ფ ლ ი ს, მ ა ზ რ ი ს და ს ა ხ ე ლ მ წ ი ფ ო გ ა მ გ ე ო ბ ა თ.

II

ძველი და ახალი წესი გამგეობისა რუსეთში

ამ უკანასკნელ დრომდღე რუსეთში ეს სამივე გამგეობა ერთ და იმავე კალაპოტზე იყო გამოწყობილი. სახელმწიფო გამგეობა ეკუთვნოდა, როგორც ეხლა ეკუთვნის, ხელმწიფე იმპერატორს; მაზრის გამგეობა ებარა მისგან დაყენებულ გუბერნატორებს და სოფლის გამგეობა გუბერნატორისგან დანიშნულ ჩინოვნიკებს. სოფლებში ეს ჩინოვნიკები თავიანთ შეხედულებისამებრ მმართვედენ სოფლის საქმეებს, და პასუხს უგებდენ მხოლოდ გუბერნატორებს; მაზრებში გუბერნატორები მმართვედენ აგრეთვე თავიანთი შეხედულებისამებრ და აგრეთვე ეკითხებოდნენ და პასუხს აძლევდენ მხოლოდ უმაღლეს მთავრობას... არც სოფლებს, არც მაზრებს არავინ ეკითხებოდა მათი საქმეების მმართვეაში, და იმათ არაფერი უფლება არ ჰქონდათ თავიანთი აზრის, მხედველობის, საჭიროების და სურვილის გამოსათქმელათ. მიღებული იყო, რომ სოფლების, მაზრების და საზოგადოთ მათი მცხოვრებლების მაგიერ ფიქრობდნენ, მოქმედებდნენ და ზრუნავდნენ დაყენებული ჩინოვნიკები, რომელნიც თავიანთ თავს მამებათ რაცხავდენ, და - როგორც მამები - არაფერ რჩევას არ ჰკითხავდენ და ანგარიშს არ აძლევდენ თავიანთ მორჩილ შვილებს, ან უფრო სწორეთ ვსთქვათ გერებს...

ღვთის მადლით, ამ უკანასკნელ დროს ეს მდგომარეობა საუკეთესოთ შეიცვალა, როგორც ნათქვამია 1 იანვრის 1864-ის უკაზში, ხელმწიფე იმპერატორმა „საჭიროთ სცნო მიეწოდა ადგილობრივი მცხოვრებლები, მათგან აღრჩეული პირების საშუალებით სამართველოთ თითოეული გუბერნიის და უეზდის საქმეებისა, რომელნიც შეეხებიან ადგილობრივ საჭიროებას და სარგებლობას“, და ამ მიზნით სოფლის გამგეობა გარდაეცა სოფლის მცხოვრებლებისაგან აღმორჩეულ მამასახლისებს, მსაჯულებს და კეთილ-სინდისიანებს, და მაზრის გამგეობა - მაზრის მცხოვრებლებისგან არჩეულ დეპუტატების კრებას, რომელსაც ჰქვია ერობის კრება (земское собрание). ხელმწიფე იმპერატორისგან დამტკიცებულ 1 იანვრის 1864 წ. სახელმწიფო რჩევის აზრში იპოვება ერთი მუხლი, მესამე, რომელშიაც ნათქვამია, რომ შინაგანი საქმეების მინისტრმა უნდა შეკრიბოს ცნობა, ადგილობრივი მთავრობის გამოკითხვით, თუ რა გზით და წესით შეიძლება „ერობის წესდების“ გამოყენება იმ მაზრებში, რომელნიც განსაკუთრებითი წესით იმართვიან (ესე იგი პოლშაში, ფინლანდიაში, ციმბირში და ჩვენში), და წარუდგინოს ხელმწიფე იმპერატორს თავისი აზრი ამ საგანზე. - მამასადამე ჩვენ შეგვიძლიან იმედი ვიქონიოთ, რომ ადრე თუ გვიან ჩვენც გვეღირსება ეს ბედნიერება; ამისგამო, და ზოგი სხვა მიზეზითაც, ჩვენ საჭიროთ ვრაცხთ გავაცნოთ ჩვენი მკითხველები „ერობის წესდებას“, მის დანიშნულებას, ხასიათს, საჭიროებას და

სარგებლობას. რასაკვირველია, რომ ამ შემთხვევაში ჩვენ აქ არც იმის გამოკვლევას შეუდგებით, თუ რა იყო იმის მიზეზი, რომ ეს წესდება შემოიღეს რუსეთში, არც იმისას, თუ რა მხრით ეთანხმება ეს წესდება საზღვარ-გარეთელი სახელმწიფოების წყობილებას, და რომლით არა, არც იმისას, თუ რა ნაკლულევანება შეემჩნევა ამ წესდებას. ეს საგანი „ჩვენი საქმე არ არის“ და არც საჭიროა ჯერ-ჯერობით მისი გამოკვლევა. ჩვენთვის ეხლახანს აუცილებლათ საჭიროა და საკმაოც არის ცოდნა, თუ რაში მდგომარეობს ის წესდება, რომელიც რუსეთში მოქმედებს აგერ ექვსი წელიწადია: და რომელსაც იქ ეძახიან „ერობის წესდებას 1 იანვრის 1864 წლისა“ („Положение о земских учреждениях 1-го января 1864 г.“) ამ წესდების გამოკვლევას და გამოკრებით თარგმნას შეუდგებით ჩვენ ეხლა.

მაგრამ, მინემ ჩვენ ამ საქმეს ხელს მოვკიდებთ, ცოტათი დაწვრილებით უნდა გავიხსენოთ, რა და რა საქმე ითვლება სახელმწიფო საქმეთ, და რა და რა - სამაზროთ, საერობოთ.

III

სახელმწიფო და სამაზრო საჭიროება და შემოსავალი

სახელმწიფო არის კაცების კრება, შემდგარი მარტო იმისთვის კი არა, რომ მთავრებს მიუთვისებიათ ზოგიერთი უფლებები და დაუმორჩილებიათ ახლო-მახლო მცხოვრებლები და ხალხები. არა. ამ კრების საფუძველი, სიმაგრე და ნამდვილი, ბუნებითი მიმზიდველი ძალა ის სარგებლობაა, რომელსაც ჰპოებენ ერთათ შეყრილი პირები ერთმანეთის დაცვაში, დახმარებაში და ერთათ ცხოვრებაში. ყოველთვის და ყოველგან სახელმწიფოს მიზნათ ჰქონია ადვილათ დაიცვას და ადვილათ აცხოვროს ის პირები, რომლისგანაც თვითონ შემდგარია. ამისგამო, ის სახელმწიფო, რომელიც უფრო სინდისიანათ და ნამდვილათ, ხეირიანათ ასრულებს ამ თავის დანიშნულებას, ყოფილა უფრო ძლიერათ დამყარებულნი საზოგადო დახმარებაზე და სიყვარულზე, და ის სახელმწიფო კი, რომელსაც ეს მიზანი დაუვიწყნია, მიახლოვებულა თავის დაღუპვას, გადადგომია თავის მოვალეობას.

მაშასადამე, სახელმწიფოს აქვს მოვალეობა და ი ც ვ ა ს თ ა ვ ი ს ი წ ე ვ რ ე ბ ი, ესე იგი კერძო პირები, და გ ა უ ა დ ვ ი ლ ო ს მ ა თ ც ხ ო ვ რ ე ბ ა, ესე იგი მისცეს თვითეულს მათგანს ის, რისაც მოხერხება იმას თავისთავად ვერ შეუძლია. - როგორც წინეთ ნათქვამი იყო, ეს მოვალეობა განყოფილია სამ ნაწილათ: რისიც მოხერხება არ შეუძლია თითოეულ კერძო პირს, - მაგალითათ პატარა გზის ან ხიდის გაკეთება ერთ სოფლიდგან მეორემდი - იმას აკეთებს მთელი სოფელი ერთათ; და ამ ნაირათ რისიც გაკეთება და მოხერხება მთელ სოფელს შეუძლია, ის მის მოვალეობას შეადგენს, როგორც კერძო პირის მოვალეობაა ის, რისიც მოხერხება იმას თვითონ მარტოხელა ან თავის ოჯახის დახმარებით შეუძლია. - ამას გარდა არის ბევრი ისეთი საჭიროება, რომლის დაკმაყოფილებას ვერ ახერხებს ვერც მთელი სოფელი: მაგალითათ ავიღოთ ერთი ქალაქიდგან მეორემდი, ვთქვათ ქუთაისიდან თფილისამდი, გზის გაჭრა, ან ხეირიანი საავათმყოფოს ანა და სასწავლებლის გამართვა. ამ

ნაირი საჭიროების დაკმაყოფილება არის მთელი მაზრის მოვალეობა, თუ ეს მაზრა იმოდენათ შემძლე და მოხერხებულა, რომ თავის თავათ შეუძლია ამ მოვალეობის შესრულება, და რისიც შესრულება და დაკმაყოფილება არ შეუძლია არც კერძო პირს, არც სოფელს, არც მაზრას, - იმ საჭიროების დაკმაყოფილება აწევს ვალათ სახელმწიფოს. ესე იგი ყველა მაზრების კრებას. ამნაირა, მაგალითათ, დიდი გზების გაყვანა, შუათანა და უმაღლესი სასწავლებლების გამართვა, სწავლის წინ-წაწევა, მაზრების გამაგრება და დაცვა მტრისგან, და სხვ. და სხვ. და სხვ.

რასაკვირველია, რომ ამ საჭიროების დაკმაყოფილებას სჭირია საშუალება, ფული, შრომა და ძალა. ამისგამო სოფელი თავისი მხრით ჰკრებავე ყველა კერძო პირებიდგან, როგორც ფულს, ისე პიროვან შრომასაც, როცა სოფელს რაიმე საჭიროების დაკმაყოფილება სჭირდება. ამ ნაირათვე ჰკრებს ფულს და შრომას მაზრაც, ყველა სოფლებიდგან, იმ საჭიროების დასაკმაყოფილებლათ, რომლებიც მაზრის საზრუნველი არიან. და სახელმწიფო, თავის მხრით, ჰკრებს როგორც ფულს, ეგრეთვე პირად შრომას და ხალხსაც, იმ მოვალეობის ასავესებლათ, რომელსაც ადევს იმაზე ყველა მაზრების საზოგადო საჭიროება. -- თანახმად ამისა, გარდასახადივ სამნაირია:

1) სასოფლო, 2) სამაზრო (Земский съоръ) და 3) სახელმწიფო (Сбор на государственные потребности).

იმ წესდებებით, რომელნიც გამოიცენ 1863-ში და 1 იანვარს 1864 წელსა, ადგილობრივ მცხოვრებლებს მიენიჭათ ნება თავიანთი სანდო პირების ამორჩევით შეკრიბონ სასოფლო და სამაზრო გარდასახადი და იზრუნონ იმ საჭიროების დაკმაყოფილებაზე, რომელიც აწევს სოფელს და მაზრას. ჩვენ გვსურს ავწეროთ აქ ის წესდება, რომელიც შეეხება სამაზრო საჭიროებების მმართვას, საზოგადოებისაგან ამორჩეული პირების ხელით.

IV

რაზე უნდა იზრუნოს ერობამ?

„ერობაზე წესდების“ მეორე მუხლი აი რა და რა საქმეებზე ზრუნვას ანდობს ერობის ამორჩეულ პირებს:

- 1) ერობის ქონების, კაპიტალის და შეკრებილი ფულის მმართვა;
- 2) აშენება და შენახვა შენობების, რომელნიც ერობას ეკუთვნიან, და იმ გზების, რომელნიც მის ხარჯით უნდა ინახებოდენ;
- 3) ზრუნვა ხალხის სიშიმშილისგან დამცველ ღონისძიებებზე;
- 4) მმართვა ერობის ქველისმოქმედი განწყობილებისა (საავათმყოფო, საღარიბო, მოხუცებულების შემფარველი სახლებისა და სხვ.), ღონისძიება მათხოვრობის მოსასპობლათ, ზრუნვა ეკლესიების გაშენებაზე;

- 5) მმართვეთა იმ საქმეებისა, რომელნიც შეეხებიან ურთიერთის საშუალებით ცეცხლის ზიანის მოსპობას;
- 6) ზრუნვა ადგილობრივი ვაჭრობის და წარმოების გავრცელებაზე;
- 7) წილის მიღება (განსაკუთრებით შემოსავალ-გასავალში, და კანონით დაწესებულ საზღვრებში), ზრუნვაში სახალხო განათლებაზე, სახალხო სიმრთელეზე და საპრობილეებზე.
- 8) დახმარება პირუტყვის ჭირის დასწრობაში და პურის, ან სხვა მცენარეების დაცვაში სხვა და სხვა სავენებელი ფრინველებისგან და პირუტყვებისგან;
- 9) აღსრულება იმ მოთხოვნილებების სამოქალაქო და სამხედრო მთავრობისა, რომელიც კანონით ერობამ უნდა გარდაიხადოს და მონაწილეობა ფოჩტის გარდასახადში;
- 10) განაწილება იმ სახელმწიფო ფულის გარდასახადისა, რომლის განაწილება გუბერნიებს და უეზდებს შუა მიენდობა ერობას, თანახმად ამ საგანზე გამოცემული კანონების ან ცალკე განკარგულების, დამტკიცებულის ხელმწიფე იმპერატორისაგან;
- 11) დანიშვნა, განაწილება, მოკრეფა და დახარჯვა, „საერობო გარდასახადის წესდების“ თანახმად, ადგილობრივი გარდასახადისა, გუბერნიის ან უეზდის საერობო მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლათ;
- 12) წარდგენა უმაღლეს მართველობასთან, გუბერნიის მთავრობის საშუალებით, ცნობების და აზრისა იმ საგნებზე, რომელნიც შეეხებიან გუბერნიის ანუ უეზდის ადგილობრივ სარგებლობას და საჭიროებას, და თხოვნა ამ საგნებზე, ეგრეთვე გუბერნიის მთავრობის საშუალებით. წარდგენა, უმაღლესი მმართველობის ან გუბერნიის მმართველის მოთხოვნაზე, იმ ცნობების, რომელნიც შეეხებიან საერობო პატრონობას;
- 13) კენჭის ყრა სხვა და სხვა პირების ამოსარჩევათ საერობო სამმართველოებში და დანიშვნა ფულების ამ სამართველოებისთვის;
- 14) ის საქმეები, რომელნიც მიენდებიან ერობას, თანახმად ცალკე კანონების, წესდებების და განკარგულებებისა.

V

ერობის კრება და გამგეობა

ყოველ უეზდში უნდა იკრიბებოდეს, წელიწადში ერთხელ, ოქტომბრამდე, უეზდის საერობო კრება (уездное земское собрание), რომელიც შესდგება ამორჩეულ პირებისგან. იმათი რიცხვი სხვა და სხვა უეზდებში სხვა და სხვაა, და დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენი პირია უეზდში იმისთანა, რომელსაც დეპუტატების ამორჩევის უფლება აქვს. ეს კრება გაგრძელდება ათი დღე.

დანარჩენ დროს საერობო საქმეს მმართველს უფედის საერობო გამგეობა (уездная земская управа), რომელსაც ამოირჩევს ამ საგნისთვის საერობო კრება, და რომელიც შესდგება, სამი პირიდან - ექვსამდე.

ყოველ გუბერნიამი უნდა იკრიბებოდეს, აგრეთვე წელიწადში ერთხელ, იანვრამდე, გუბერნიის საერობო კრება (губернское земское собрание), რომელიც შემდგარია უფედების კრებისგან ამორჩეული დეპუტატებისაგან. ეს კრება გრძელდება ოცი დღე.

დანარჩენ დროს გუბერნიის საერობო საქმეებს მმართველს გუბერნიის კრებისაგან ამორჩეული გუბერნიის საერობო გამგეობა (губернская земская управа).

თუ ვინიცოცხაა უფედის კრებამ ათ დღეში, და გუბერნიისამ ოც დღეში, თავიანთი საქმეები ვერ მოასრულეს, მათი თხოვნით შეიძლება ვადის გაგრძელება: უფედის კრების გაგრძელება შეუძლია გუბერნატორს, და გუბერნიისა - შინაგანი საქმეების მინისტრს. ამავე მინისტრს ნება აქვს დანიშნოს კრება უდროო დროსაც, როცა ამას საჭიროება მოითხოვს.

უფედის და გუბერნიის გამგეობა კი მუდამ უნდა მოქმედებდეს.

კრების წევრებს არც ჯამაგირი ეძლევათ, არც ჯილდო. მაგრამ კრებას შეუძლია შესაფერი ჯამაგირი და ჯილდოც დაუნიშნოს უფედის და გუბერნიის გამგეობის წევრებს.

უფედის და გუბერნიის კრებაში თავმჯდომარეთ, საზოგადოთ, უფედის და გუბერნიის მარშლები არიან, - გამგეობებში კი თავმჯდომარეს ნიშნავს თვითონ კრება, რომელიც ირჩევს გამგეობას...

VI

ამომრჩევლები და ამორჩეულები

ერობის კრებას შეადგენენ სამ გვარი დეპუტატები:

- 1) ადგილობრივი მამულის მეპატრონეების ამონარჩევნი;
- 2) ქალაქების საზოგადოებისგან ამორჩეულნი;
- და 3) გლეხ-კაცების საზოგადოების ამონარჩევნი.

ამორჩეულ პირათ შეუძლია იყვეს ყოველი პირი, რომელსაც კი ამორჩევის დროს კენჭი აქვს. კენჭი არ ერგება შემდეგ პირებს: ვინც ოცდა ხუთ წელზე ნაკლებია ხანით; ვინც სისხლის სამართალში იმყოფება; ვინც საზოგადოებისაგან გამორიცხული არის, და ვისაც ქვეშევრდომლობის ფიცი არ მიუღია.

კენჭი ერგება, თუ ზემოხსენებული დაბრკოლება არ ექნათ, შემდეგ პირებს:

მამულის მეპატრონეებთაგან:

- 1) ვისაც უფედში აქვს საკუთარი მამული დაწესებული სივრცის (ყოველ უფედისთვის ცალკე ზომაა დაწესებული, 200 დესეტინიდან დაწყებული 800 და მეტიც; (რაც უფრო

ძვირობს რომელიმე უეზდში მიწა-წყალი, მით უფრო ნაკლებს ზომას თხოულობს კანონი);

- 2) ვისაც აგრეთვე უეზდში სხვა რამე უძრავი ქონება აქვს, ან გამართულება, ქარხანა, და სხვ., ღირებული თხუთმეტ ათასს მანეთათ მაინც;
- 3) ვისაც ზემოხსენებულ ზომაზე ნაკლები მამული აქვთ უეზდში, მაგრამ ამ ზომის მეთორმეტედი კი მაინც, იმათ შეუძლიანთ ერთათ შეიკრიბონ, და ერთი კენჭი იქონიონ.

ქალაქების საზოგადოებისაგან:

- 1) ვისაც სავაჭრო მოწმობა აქვს;
- 2) ვისაც ქალაქის მიწაზე ქარხანა, ფაბრიკა ან სხვა გაწყობილება აქვს, მწარმოებელი, ან სავაჭრო, რომლის აღებ-მიცემა წელიწადში ექვსი ათას მანეთს მაინც შეადგენს;
- 3) ვისაც ქალაქის მიწაზე უძრავი საკუთრება აქვს, დაფასებული იმ ქალაქებში, სადაც ათი ათას კაცზე მეტი სცხოვრობს - სამიათას მანეთათ მაინც; სადაც ორი ათასიდგან ათიათასამდე კაცი ცხოვრობს - ათას მანეთათ მაინც, და ყველა დანარჩენ ქალაქებში - ხუთას მანეთათ.

სოფლის მცხოვრებლებისაგან:

ყოველი სოფლის საზოგადოება ირჩევს თავის წრისგან სანდო პირებს, და როცა სხვა-და-სხვა სოფლებისგან ამორჩეული სანდო პირები იკრიბებიან, ისინი თავიანთი მხრით ირჩევენ დეპუტატებს საერობო კრებაში.

საერობო კრებაში ამორჩეულ დეპუტატს კანონი აძლევს სახელათ „ხმოვანი“ (Гласный). ეს სახელი ჰქვია ყველა წევრებს, როგორც უეზდის, აგრეთვე, გუბერნიის კრებისას. ხმოვანების რიცხვი თითოეული გუბერნიის და უეზდისთვის ინიშნება უმაღლესი მმართველობის გადაწყვეტილებაში, იმავე დროს, როცა გამოდის ერობის დაწესების ბრძანება.

VII

ერობის უფლება და მოქმედება

ერობას მინიჭებული აქვს თითქმის სრული უფლება ადგილობრივი შინაური გამგეობისა. კანონი თვითონ იხსენიებს იმ ორიოდე საგანს, როცა ერობის გადაწყვეტილებას ეჭირვება გუბერნატორის ან შინაგანი საქმეების მინისტრის ნების დართვა. დანარჩენ საქმეებში ერობა სრული შეუფხა თავისი მოაზრების და მოქმედების, რასაკვირველია, კანონიერ კალაპოტში.

ვინიცობაა თუ გუბერნატორი წინააღმდეგი გახდა ერობის რომელიმე გარდაწყვეტილებისა, იმან უნდა დაუბრუნოს ერობას მისი გადაწყვეტილება, და წინადაუდოს მისი ხელახლავ განხილვა. თუ ერობა ხელ-მეორეთ უწინდელ გადაწყვეტილებას დაადგა, მაშინ ეს გადაწყვეტილება აღსრულებაში უნდა მოიყვანონ და გუბერნატორს მისი დაბრკოლება არ შეუძლია. თუ მეტის მეტი შესანიშნავი შემთხვევა არ იქნა. მხოლოდ ამ შემთხვევაში იმას შეუძლია თავისი საკუთარი პასუხისგების ქვეშ შეაჩეროს ერობის გადაწყვეტილების სისრულეში მოყვანა და წარუდგინოს საქმე სენატს. - სწორეთ იმნაირათვე უნდა მოიქცეს შინაგანი საქმეების მინისტრი, როცა ის რასმეში ვერ დაეთანხმება ერობას.

აქედან ნათლათ სჩანს, რომ ერობას შეუძლია მოქმედება; იმას ბევრათ უფრო მეტი უფლება აქვს, ვინემ უწინდელ დეკრეტებს და სხვ. ამ უფლებას ჩვენ უფრო კარგათ მაშინ დავაფასებთ, როცა მოვიხსენიებთ, რომ ერობას შეუძლია დაიქირაოს ვინც კი უნდა, სხვა და სხვა ერობისთვის საჭირო საქმეების გასაკეთებლათ, შეუძლია ბანკის დაარსება, რკინის გზების გამართვა თავის საკუთრებათ, ან აქციების გამოცემით, შეუძლია გამოსცეს წესდება და სხვა და სხვა სახელმძღვანელო დარიგება ერობის სამსახურის ასრულებაზე, შეუძლია მიაწვიოს უმაღლეს მმართველობამდი თავისი სურვილი და მოაზრება ადგილობრივ მდგომარეობაზე და საზოგადოთ ყველა იმ ღონისძიებებზე, რომელნიც მისთვის მიცემულ უფლებას გადააჭარბებენ.

ყველა ადვილათ მიხვდება, რომ ჩვენ მდგომარეობაში ყველა ეს უფლებები ძლიერ შესანიშნავი და სანდომი არიან. და ეს მათი ღირსება ჩვენ თვალში უფრო გადიდდება, როცა ჩვენ გავიხსენებთ, რომ ერობის ყველაზე უფრო უძვირფასესი ღირსება ის არის, რომ ჩვენ საკუთარ საქმეს ჩვენვე გვაველეინებს, ჩვენ პატრონათ ჩვენვე გვხდის. და ეს გარემოება, მარტო ეს, - ეს ჩვენ არასოდეს არ უნდა დავივიწყოთ, - გვამალლებს კაცების ხარისხზე, ადამიანის ღირსებას გვაძლევს და გვაჩვენებს უმჯობეს, კაცურ ცხოვრებას.

VIII

ერობის გავლენა რუსეთში

როგორც წინეთ იყო ნათქვამი, ჯერ ექვსი წელიწადიც არ არის, რაც ერობა შემოდებულია რუსეთში, ზოგიერთ გუბერნიებში ის მარტო შარშან და შარშანწინ შემოიღეს, ზოგიერთებში კი ჯერაც შემოდებული არ არის. მაგრამ ამ მოკლე ხანშიაც აღმოჩნდა, რომ ეს დაწესებულება მეტის მეტათ სასარგებლოა საზოგადოებისათვის, თუ თვითონ ეს საზოგადოება წინ დახედვით და გონიერათ ირჩევს თავის წარმომადგენლებს. ხეირიანი კაცების ხელში, როგორც გვიჩვენებს რუსეთის მაგალითი, ერობა ხალხის გამბედნიერებელია, მართალია, იმ ზომით კი არა, როგორითაც შეიძლება ამისი სურვა, მაგრამ შესამჩნევათ კი მაინც.

ჯერ ერთი ეს, რომ უწინდელ დროში რუსეთში ერობის გარდასახადი იკრიბებოდა და იხარჯებოდა უგზო-უკვლოდ, დაუზოგველათ. - არავის არ ეკითხებოდა, მართლა ამდენი უნდა გარდიხადოს მაზრამ, თუ ნაკლები; არავის იმის დარდი არ ჰქონდა, რომ ცოტაოდენი რამ მაინც მოერჩინა დახარჯვისაგან, და ის პირები, რომელთაც ერობის ფული და საქმეები მთავრობისგან მიზარებული ჰქონდათ, გაუკითხავათ აკმაყოფილებდენ ყოველნაირ მოთხოვნილებას, რომელსაც კი წარმოადგენდა სამოქალაქო ან სამხედრო ნაწილის მთავრობა. და თუმცა ხარჯი დიდი და უზომო იყო, თუმცა გარდასახადის მოკრება თითქმის ნიადაგი იყო, მაზრის კეთილდღეობას ამისგან არაფერი ხეირი არ ეტყობოდა: საავადმყოფოები, სასწავლებლები, პურის მაღაზიები, გზები და სხვა სასარგებლო საგნები მეტისმეტათ სუსტ მდგომარეობაში იყვნენ; სასოფლო და სამაზრო ბანკებზე, საეკიმო ნაწილის ხეირიანათ გაწყობაზე, ფულების შეგროვებაზე სხვა და სხვა საჭიროებისათვის, ხომ არავის სიზმარშიაც არ მოჩვენებია და ყოველი კერძო პირი დაცქეროდა ამ სამწუხარო მდგომარეობას გულგრილათ და უნებურათ, თითქოს ეს საქმე თვითონ იმას და მის მახლობლებს არ შეეხებოდა...

ეხლანდელ მდგომარეობაში კი ჩვენ სულ სხვა ნაირ, უფრო სასიამოვნო სურათებს ვხედავთ. ჯერ ერთი ეს, რომ გარდასახადს რომ იხდის ხალხი, იტყობს მაინც, თუ რაში და რისთვის იხდის, სად და ვის სასარგებლოთ მიდის ის ფული. იცის მაინც, რომ მის ფულის დახარჯვაში ხმა და გავლენა ექნება მის ამორჩეულებს. ესე იგი თვითონ იმას. ამას გარდა, საზოგადოებას შეუძლია იმ რიგათ იხარჯოს შეკრებილი ფული, რომ ამითი დააკმაყოფილოს თავისი უპირველესი საჭიროებები, გზა გაუხსნას თავის შრომას, ხეირიანათ აღზარდოს თავისი შვილები და სხვ. - რუსეთში, მაგალითად, ერობის ხელშია უთვალავი სახალხო შკოლები, რომლის გამართვას აუვიდა უწინდელ ზომაზე შეკრებილი საეროზო გარდასახადი. ეს შკოლები იმ რიგათ არიან განწყობილნი, როგორც მოუნდომებია თვითონ ერობას და მათში ასწავლიან ერობისგან მოძებნილი და დაქირავებულნი მასწავლებლები. - შკოლებს გარდა, ერობას ზედამხედველობა აქვს სახალხო პურის მაღაზიებზე, რომლის დანიშნულება ისაა, რომ შიმშილის, ან პურის ნაკლებევალების დროს, ხელი გაუწყოს გაჭირვებულ ხალხს და ასესხოს იმას დასათესი მარცვალი ან საქმელი პური. შიმშილის დროს ერობას სხვა უფლებაც აქვს: შეუძლია მიიღოს შინაგანი საქმეების სამინისტროდან ნაღდი ფული იმ ფონდიდან, რომელიც დანიშნულია დამშეულებების დასახმარებლათ; ნება აქვს იყიდოს სადაც მოუხდება იმ ფულით პური, და გასცეს ის სესხათ თავის მაზრის მცხოვრებლებზე. როცა რუსეთში 1868 წ. შიმშილი იყო, ერობამ ამნაირი მოქმედებით ბევრ ალაგას მშვენიერი სახელიც დაიმსახურა და ჩინებული საქმეებიც მოახდინა.

ერობას ეკუთვნის, გზის გარდა, სახალხო სიმრთელეზე ზრუნვა. რუსეთში ერობა იმით ასრულებს ამ მოვალეობას, რომ იაფ-ფასიან აფთიაქებს აწესებს დიდრონ სოფლებში და იქედან იაფათ აძლევს წამლებს შეძლებულ მცხოვრებლებს, ღარიბებს კი სულ მუქთათ და უფასოთ ურიგებს. ამავე სოფლებში ერობას დაყენებული ჰყავს თავის ხარჯით ექიმები და ფერშლები, რომელნიც მოვალენი არიან უექიმონ უფასოთ ყველას, ვისაც კი იმათ მაზრაში და წრეში ექიმობა სჭირდება. რუსეთის ერობა ჩინებულათ და გონიერათ ირჩევს ექიმებს იმ

ყმაწვილებში, რომელნიც ყოველ წელიწადს სწავლას ასრულებენ უნივერსიტეტებში და მედიკურ აკადემიაში, და მშვენიერათ სარგებლობს მათი ჯერ კიდევ დაუფიქარი ცოდნით.

მაგრამ ერობის მოქმედება მარტო ამ წვრილმანი საქმეებით როდი თავდება. რადგანც „ერობის წესდება“ ერობას მაზრის პატრონობის გამგეობას აძლევს - რუსეთის ერობა სხვა და სხვა გუბერნიებში ჩინებულ ბანკებს აწესებს (საერობო ბანკებს), რომლის შემწეობით მალღდება და ვრცელდება ადგილობრივი მეურნეობა და ალებ-მიცემა. რადგანაც ამ ბანკების დამფუძვნებელი და გამგებელი არის მთელი მაზრა, იმათ მეტი ნდობაც და უფლებაც აქვთ, და ამის გამო, თუმც მათ დასაწყისში ძლიერ ცოტა ფული აქვთ, მაგრამ მათი ალებ-მიცემა რამდენიმე მილიონამდი აწევს, და მათი სარგებლობა და ხეირი ორჯერ-სამჯერ, ხანდისხან მეტჯერაც აჭარბებს წინდაწინ გამოღებულ საბანკო ფულს. ზოგიერთი საერობო ბანკების მოქმედება ისე საგანგებო და ჩინებულია, რომ ეხლა მთელ რუსეთს ისინი მაგალითად აქვს მიღებული. ამნაირია, მაგალითად, ხერსონის საერობო ბანკი, რომელმაც სული ჩაუდგა ხერსონის ადგილის მეპატრონეებს და მცხოვრებლებს.

საერობო ბანკის გაწყობაზე აქ ჩვენ ბევრს არას ვიტყვით, იმიტომ, რომ ამ მოკლე ხანში ამ საგანზე ცალკე სტატიის დაბეჭვდას ვაპირებთ, შესახებ ჩვენი ბანკებისა.

რუსეთის ერობამ ერთ საქმეში კიდევ ისახელა თავი: რაკი ის ხედავდა, რომ რომელიმე მაზრის კეთილ დღეობა და სარგებლობა იმაზეა დამყარებული, გადის თუ არა იმ მაზრაში რკინის გზა და აქვს თუ არა მაზრას ხეირიანი გზები, ადგილობრივი ნაწარმოების გასაზიდველათ, და რაკი ერობა ხედავდა, რომ არც რკინის და არც უბრალოდ გზები ზეციდან დამზადებული არ ცვინდებოდენ მაზრაში, იმან იკისრა ერობის ხარჯით გზების გავლება, როგორც უბრალოების, ეგრეთვე რკინისა. რასაკვირველია, რომ, ჩვენში არ იყოს, ამ საქმისთვის რუსეთის ერობას საკმაო ფული არ მოეძიებოდა. მაგრამ, რადგანაც კანონი იმას საერობო გადასახადის მოხმარების უფლებას აძლევს, ერობამ აი როგორი უბრალო და გონიერი ოსტატობა იხმარა, რკინის გზის გასავლებათ. იმან გამოძებნა ფულის პატრონები, და უთხრა მათ: გაავლეთ ამ ქალაქიდგან ამა და ამამდი რკინის გზა და ამუშავეთ თქვენთვის ამდენი და ამდენი წლის განმავლობაში; მოგვეცით ჩვენ მაშინ ანგარიში, და თუ ამ გზამ თქვენ სარგებლობა არ მოგცესთ, ჩვენ, ერობა, მოვალე ვიქნებით შეგივსოთ თქვენი სარგებელი ისე, რომ თქვენგან დახარჯულ ფულებზე წელიწადში ხუთი პროცენტი შემოგდიოდესთ. - ამისთანა გარანტიას ძლიერ ხშირათ აძლევს თვითონ მართებლობაც; ერობამ ამ გარანტიის მიცემით ძლიერ ბევრ-ფულის პატრონებს გააბედვინა რკინის გზის გაშენება იმისთანა ადგილებში, სადაც უიმისოთ თავის დღეშიაც არ გაშენდებოდა რკინის გზა. და რადგან გზები შემოსავლიანი გამოდგენ და გამშენებლებს საკმაო სარგებელი მისცენ, ერობას თითქმის არსად ფულის გამოღება არ დასჭირდა, დაპირებული სარგებლის შესავსებლათ.

ზოგ ალაგას, ერობა თვითონაც შეუდგა რკინის გზის შენებას, ან და მმართველობისგან გზის გაშენების ნება(კონცესსია) აიღო, და მერმე გაყიდა ეს კონცესსია ფულის პატრონებზე. ანა და კიდევ რკინის გზის მშენებების ამხანაგათაც გახდა. ერთი სიტყვით, რუსეთში ერობამ თავი გამოიჩინა, უმეტეს ნაწილათ, როგორც ხეირიანმა და გონიერმა მეპატრონემ, რომელიც

კეთილ სინდისიანათ და მოხერხებით ცდილობს და კიდევ ახერხებს ხალხის დახსნას ორი მისი საგანგებო და სანიადაგო მტრისგან: სიღარიბისგან და უმეცრებისგან.

IX

დასკვნის მაგიერ

მაშ, იმედი ვიქონიოთ, რომ როცა ჩვენ ქვეყანასაც ეღირსება ერობის დაწესება და, როცა საერობო საქმეების მმართვეთა თვითონ ჩვენ ხელში გადმოგვეცემა, ჩვენი საზოგადოებაც იმნაირივე სარგებლობას გამოიტანს ამ დაწესებისაგან, და იმნაირივე გონიერებით მოიხმარს იმას, როგორც რუსეთის საზოგადოება. ერობის დაწესებამდი, რუსული საზოგადოება ეხლანდელ ჩვენ საზოგადოებაზე უფრო წინ არ იდგა; ის მაშინ ყველას იმნაირივე მოუხერხებელ და გაუნათლებელ საზოგადოებათ მიაჩნდათ, როგორათაც ეხლა სთვლიან ჩვენ საზოგადოებას. - როგორც ყოველგან, ამ საქმეშიაც ვიიმედოთ: დამტკიცება, რომ მოხერხება და განათლება მოსდევს სიმართლეების გავრცელებას, და არა წინ უსწრებს მას.